

<https://juhahimanka.wordpress.com/>

Tieto, etiikka ja inhimillisuus

Lapin sosiaali- ja terveysturvan syyspäivät

juha.himanka@ulapland.fi 12.9.2025

ESITELMÖITSIJÄN PÄTEVYYDESTÄ

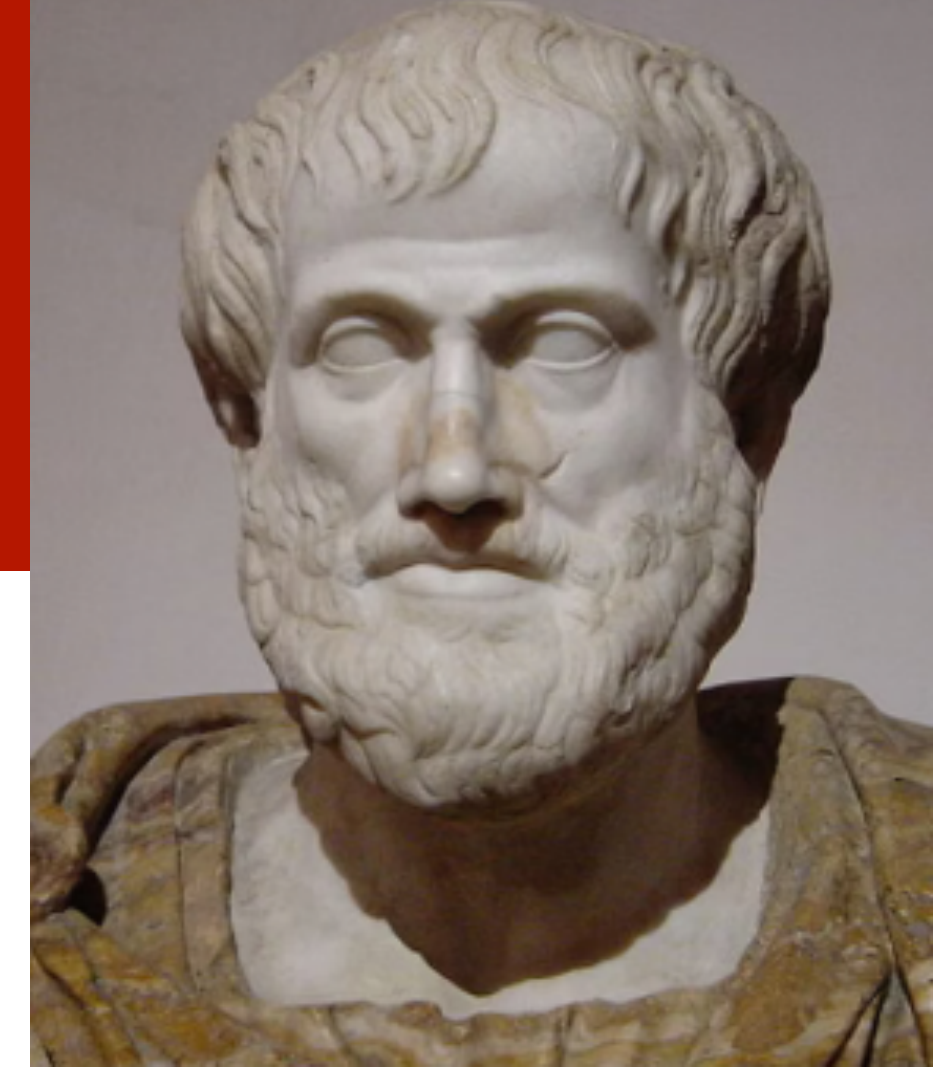
Esitelmöijän oletetaan olevan aiheessaan pätevämpi kuin kuulijat.

Nyt ei valitettavasti ole niin – ei etiikassa eikä sosiaali- ja terveystyössä.

On epäselvää, voiko etiikkaa opettaa (**Platon**): mutta siitä hyvä avata keskustelua – on yhteinen asia?

Inhimillisyyttä sen poissaolon kautta.

TIETO JA TEOT

Meillä on tietoa, alkuaineiden jaksollisesta järjestelmästä, veden koostumuksesta ja kiehumispisteestä jne.

Ihmiset ovat kuolevaisia

Sokrates on ihminen

Sokrates on kuolevainen

Hunaja on terveellistä (tieto).

Minun pitäisi syödä terveellisesti (arvoperiaate).

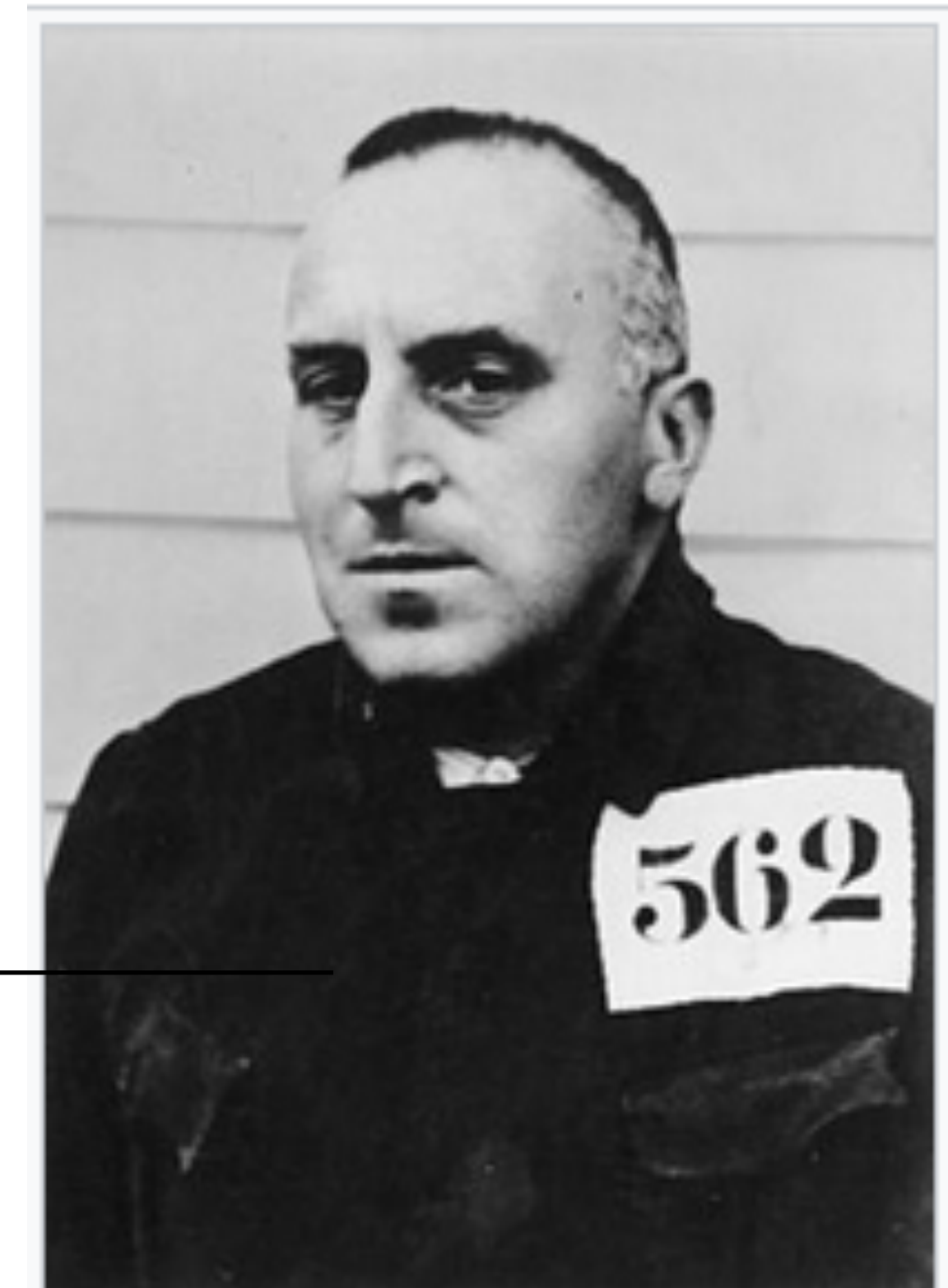
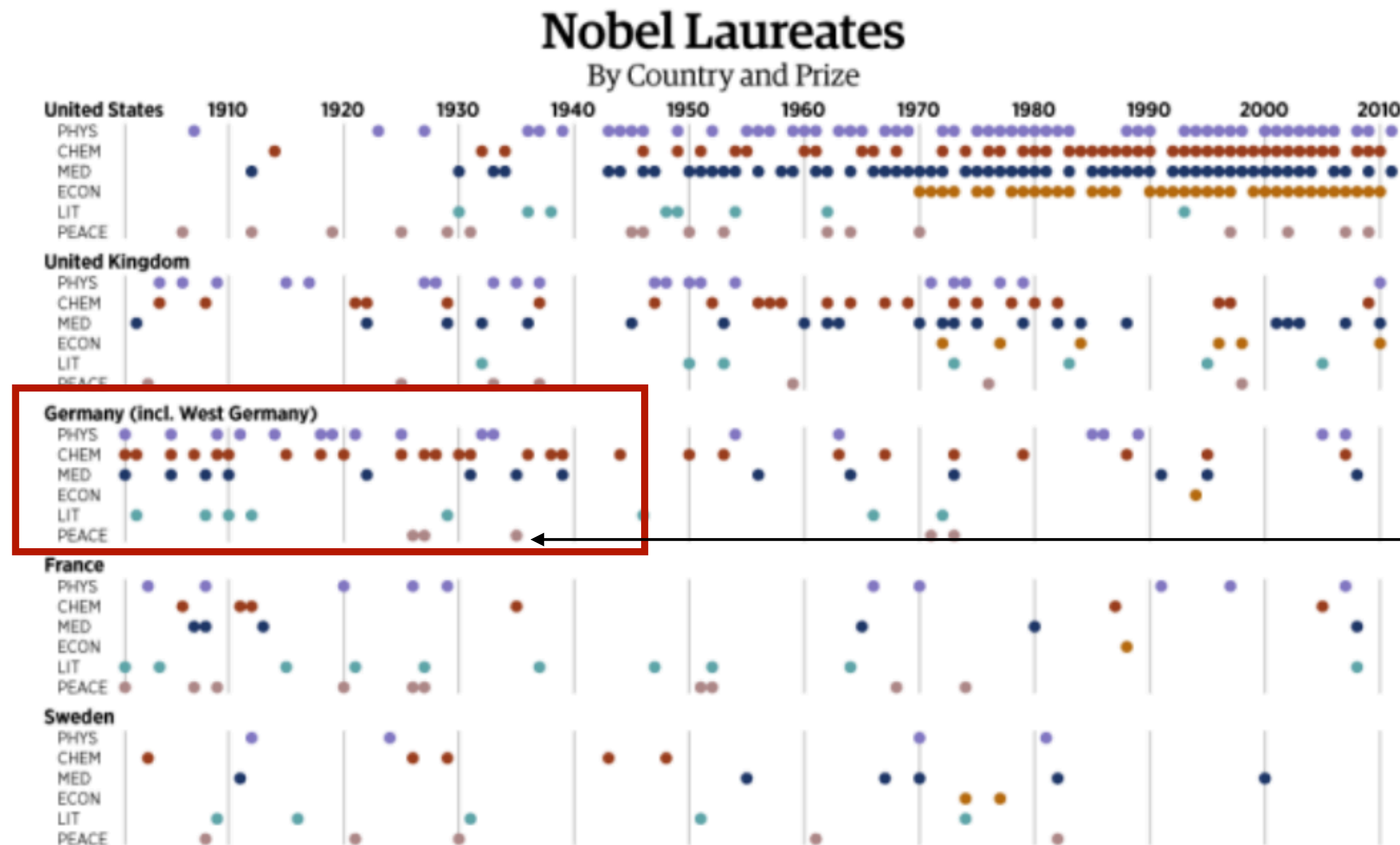
⇒ Syön hunajaa (toiminta).

Tieto johtaa tekoihin vain suhteessa arvoihin, päämääriin, haluun (tahtoon).

Tieto auttaa toimimaan tehokkaasti, mutta entä eettisemmin?

TIETO ja ETIIKKA

Nobel laureates by country and prize

Nobel
1935/6

Carl von Ossietzky
kuvattuna Esterwegenin
keskitysleirillä.

<https://flowingdata.com/2011/10/10/nobel-laureates-by-country-and-prize/>

TIETO - EETTISYYS

Saksa oli tieteen huipulla, kun natsit nousivat valtaan.

Ozzietzky ei valmistunut edes ylioppilaaksi – noloa ”sivistyneistölle”.

1927 Ozzietzky nousee *Weltbühne* -lehden päätoimittajaksi

Kansallissosialistit kielsivät lehden 1933 ja se jatkoi maanpaossa nimellä *Neue Weltbühne*.

Lehteä luki itävaltalais-syntyinen Hans Meier (1912–1978), eli Jean Améry.

Jean Améry

Juutalaistaustainen Améry lukee nuorena filosofiaa:
Arthur Schopenhaueria

Pakenee Belgiaan, kun Itävalta liitetään Saksaan 1938.

Liittyy vastarintaliikkeeseen,
levittää lentolehtisiä ja pidätetään 1943.

Annetaan mahdollisuus välttää SS,
kunhan kertoo mitä tietää.

Ei ollut mitä kertoa – joutuu Breendonkin
linnakkeeseen, SS:n käsiin.

Jean Améryn *Kidutus*

Die Tortur (1966).

Selvittää ensimmäistä iskua.

Kun varsinainen kidutus alkaa,
kieli ei riitä

Oma keho muuttuu viholliseksi,
luottamus maailmaan tuhoutuu.

Kidutus ei jää koskaan taakse
– tekee itsemurhan 1968.

STRAPPADO

Mika Waltarin **Mikael Karvajalassa**

Niccolò Machiavelli – kirjoitti **Ruhtinaan** koettuaan strappadon.

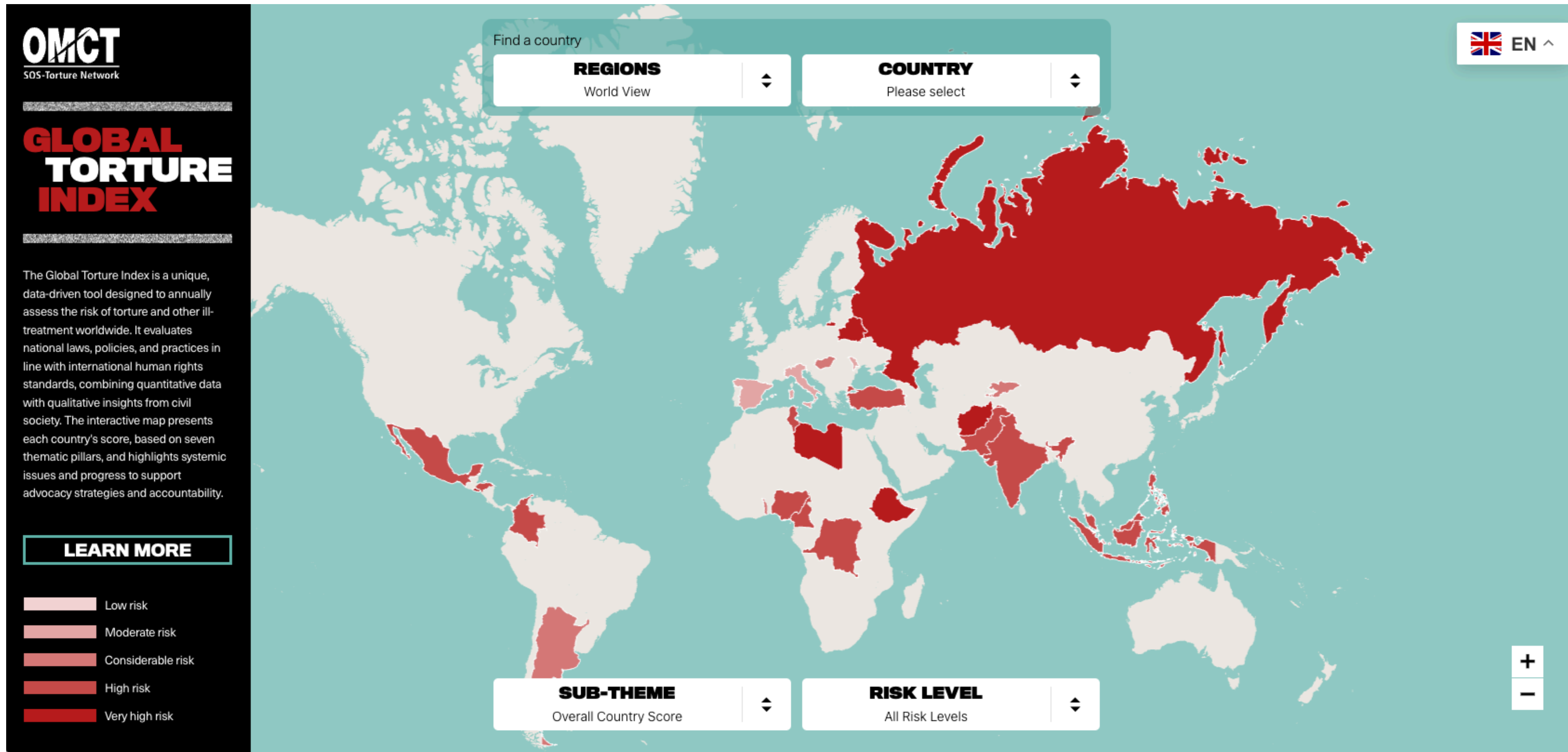
Ruhtinaassa ei rakennata luottamukseen
– Améry nimenomaan menetti luottamuksen.

A sculpture depicting
strappado

KIDUTUKSESTA TIETÄMINEN

<https://www.omct.org/en/global-torture-index>

avattu kesäkuussa 2025

KAHDENLAISTA TIETÄMISTÄ?

Tilastotieto kidutuksesta ja voi vaikuttaa tekoihini:

Espanjassa on kidutusriski

On vältettävä maita, joissa kidutetaan

En mene Espanjaan

Améryn essee puolestaan voi vaikuttaa arvoperustaan.

Eläydymme *Améryn* kokemukseen ja tajuamme, ettei saa kiduttaa?

Schopenhauer: moraalinen perusta on myötätunto – kärsimyksen tunnistaminen toisessa ja sen jakaminen.

SCHOPENHAUER

”Pieni painallus työkalua pitelevän käden puolelta riittää muuttamaan toisen ...
rääkyväksi teurassian sikaporsaaksi. Kun tämä on tapahtunut ja kiduttaja on
tunkeutunut lähimmäisensä ruumiiseen ja sammuttanut sen, mikä oli hänen
henkensä, voi hän itse sytyttää savukkeen, istuutua aamiaiselle tai, jos haluaa,
vilkaista *Maailmaa tahtona ja mielteenä*.” (Améry)

- Améry: kiduttajat olivat lukeneita
- Schopenhauerin lukeminen ei ole tehnyt inhimilliseksi.

Mitä on inhimillisuus?

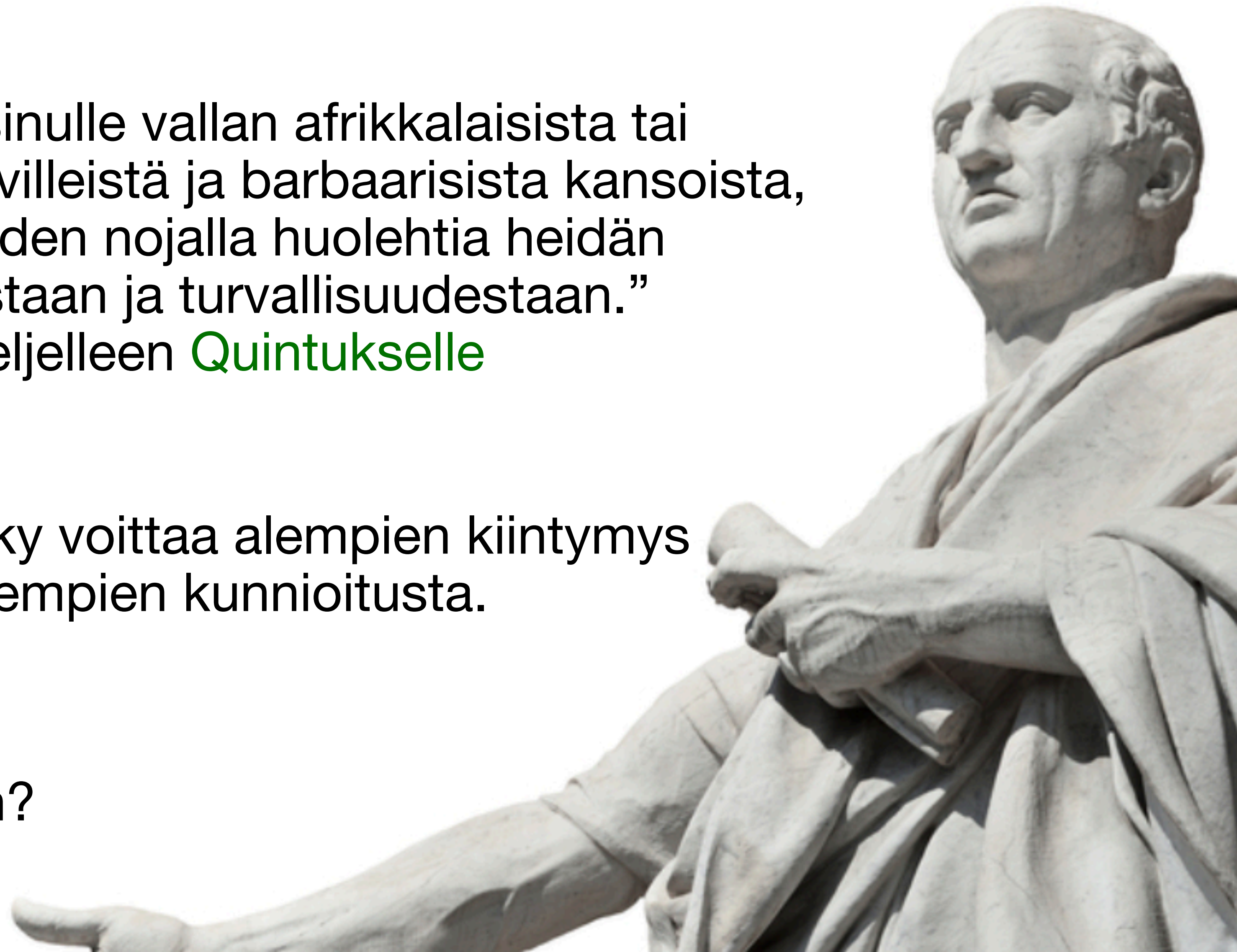
INHIMILLISYYS

”Jos kohtalo olisi antanut sinulle vallan afrikkalaisista tai espanjalaisista tai gallialaisista, villeistä ja barbaarisista kansoista, sinun tulisi silti inhimillisyyden nojalla huolehtia heidän mukavuuksistaan, tarpeistaan ja turvallisuudestaan.”

Cicero kirjeessä veljelleen Quintukselle

Plinius nuorempi: inhimillisuus on kyky voittaa alempien kiintymys ilman että se vähentää suurempien kunnioitusta.

Hyve ja tieto voivat liittyä yhteen?

SOKRATES (Platon)

Tieto = hyvä

Kukaan ei tee paha tietoisesti.

Sokrates kertoo Faidonissa olleensa nuorena kiinnostunut luonnontieteistä, mutta luopuneensa siitä.

Sokrates käänsi mielenkiinnon luonnosta ihmisiin.

Jospa siis kyseessä inhimillinen tieto: inhimillisyyden tietäminen – dialogi.

Millainen tuo hyvä tieto, inhimillinen tietäminen voisi olla?

Katsotaan lyhyesti yksi hahmotus: **Emmanuel Levinas** (1906–1995).

TAKAISIN TOTUUTEEN

Edmund Husserl sai Aristoteleeseen perehtyneeltä Franz Brentanolta idean lähteä totuuden hahmottamisessa eroista epäautenttisen ja autenttisen tarkoittamisen välillä.

Améryn essee kuvaa autenttisen – tilasto antaa epäautenttisemmän, totuus.

Husserl onnistui vuosikymmenen työllä yleistämään tämä teoksessa
Loogisia tutkimuksia (1900-1901)

Luku ja numero: 3 / X X X.

Tietäminen vapautui – Levinas avasi tästä..

EETTINEN TIETÄMINEN (Levinas)

”Neiti Pfeiffer suositteli minulle erästä tekstiä, jota hän juuri oli lukemassa. Muistaakseni se oli *Loogisia tutkimuksia*. Ryhdyin lukemaan tuota aluksi hyvin vaikeaa tekstiä erittäin keskittyneesti, mutta myös erittäin päättäväisesti, ilman opastusta. Vähitellen Husserlin keskeinen totuus alkoi kirkastua mielessäni. Uskon siihen edelleen, vaikka seuratessani hänen metodiaan en aina noudatakaan kaikkia hänen ohjeitaan.”
(Levinas: **Etiikka ja äärettömyys** , 42–3).

Inhimillinen, eettinen, Toisen tietäminen on ensisijaista – objektiivinen ei.

YHTEENVETO

Tietämistä on erilaista – myös suhteessa etiikkaan.

Inhimillinen tietäminen ehkä eettisempää.

Asetelma on jatkumo, mutta: objektiivinen tietäminen / inhimillinen tietäminen

Objektiivista pidetään usein 1. tietämisenä – jospa Toisen tietäminen asetetaankin ensimmäiselle sijalle.

Tietämisen ensisijaisuuden ratkaiseen sen eettisyys? (Ozziezskey)

Otetaan kasvojen sijaan kuuntelu.

KÄYTÄNNÖSSÄ

1. Lääkärillä on tarkka diagnoosi ja lääketieteellinen tieto potilaan tilanteesta, mutta hän ei **kuuntele** potilaan kokemusta kivusta, pelosta tai arjen rajoitteista
2. Vanhushoivassa hoitaja voi tietää, että lääkkeet ja ravinto ovat kunnossa, mutta **kuuntelemalla** huomaa, että yksinäisyys on todellisin kärsimyksen lähde.
3. Päihdekuntoutuksessa asiakkaan kertoma voi olla ristiriidassa testitulosten kanssa. **Kuunteleminen** ei tarkoita naiivisti uskomista, vaan sen tunnustamista, että asiakkaan oma kertomus kuuluu hoitoon.